

Futbolda “Kiralık Ordusu Modeli” Üzerine Bir Çalışma

Gökhan ÇETİNKAYA¹

ORJİNAL ARAŞTIRMA

¹İstanbul Okan Üniversitesi,
Uygulamalı Bilimler
Fakültesi Spor Yöneticiliği
Bölümü
İstanbul/Türkiye

Öz

Günümüzde futbolcular sporcu kimliklerinin yanı sıra alınan ve satılan bir ticari ürün olarak görülmektedirler. Kulüpler son yıllarda futbolcu alım satımı üzerinden kâr elde edebilmek için çeşitli modeller üretmiş ve uygulamıştır. Çalışmamızın amacı, son yıllarda futbol dünyasında sıklıkla uygulanan “kiralık ordusu modeli”nin tanımlanması ve analiz edilmesidir. Araştırmada kullanılan veriler futbol dünyasında genel kabul gören Transfermarkt veri tabanından alınmıştır. Çalışmada kiralık ordusu modelinin dünyadaki öncüsü olarak kabul edilen İngiliz Chelsea FC’nin, 1 Ocak 1996 - 31 Aralık 2020 tarihleri arasındaki çeyrek asırlık süreçte gerçekleştirdiği tüm transferler incelenmiştir. 384 futbolcuya ait veriler SPSS 24.0 programına aktarılmış ve bulgular tanımlayıcı istatistikler aracılığıyla yorumlanmıştır. Model ile ilgili elde edilen temel sonuçlar şöyledir; Altyapıdan çıkan futbolcular kiralık ordusu modelinin futbolcu kaynağının neredeyse yarısını oluşturmaktadır (%47,4). Satışların önemli bir bölümü iç pazara yani Birleşik Krallık ülkelerine yapılmaktadır (%38,8). Başka takımlara kiralanma ortalaması 3 olarak bulunmuştur. Futbolcuların büyük bir kısmının Chelsea FC A takımında hiç müsabakaya çıkmadığı saptanmıştır (%65,7). Özellikle 2005 yılından itibaren kiralık ordusu modelini aktif olarak kullandığı gözlemlenen Chelsea FC’nin model sayesinde 149M €’luk gelir elde ettiği tespit edilmiştir. FIFA’nın 22 yaş altı futbolcuların kiralanmasına ilişkin 2022 yılından itibaren yürürlüğe gireceğini açıkladığı kısıtlama kararının, kiralık ordusu modelinin geleceği için ciddi bir tehdit oluşturacağı düşünülmektedir.

Sorumlu Yazar:
Gökhan Çetinkaya

Orcid ID:
0000-0002-0264-3523

Yayın Bilgisi

Gönderi Tarihi: 15.03.2021

Kabul Tarihi: 12.04.2021

Online Yayın Tarihi:
28.04.2021

Doi: 10.38021/asbid897406

Anahtar kelimeler: Transfer, Kiralık Ordusu Modeli, Endüstriyel Futbol.

A Study on the “Loan Army Model” in Football

Abstract

Today, footballers are seen as a commercial product that is bought and sold as well as their athlete identity. In recent years, clubs have produced and implemented various models in order to profit from the purchase and sale of football players. The aim of our study is to define and analyze the "loan army model" which has been used frequently in the football world in recent years. The data used in the study were taken from the Transfermarkt database, which is generally accepted in the world of football. In the study, all the transfers made by the British Chelsea FC, which is considered to be the pioneer of the loan army model in the world, between January 1, 1996 and December 31, 2020 were examined. The data of 384 football players were transferred to the SPSS 24.0 program and the findings were interpreted through descriptive statistics. The main results obtained with the model are as follows; Footballers from the infrastructure make up almost half of the footballer resource of the loan army model (47.4%). A significant portion of the sales is made to the domestic market, in the UK countries (38.8%). The average of on loan to other teams was found to be 3. It was determined that most of the football players never played in Chelsea FC A team (65.7%). Especially since 2005, Chelsea FC, which has been observed to use the loan army model actively, has been found to have an income of 149M € thanks to the model. FIFA's decision to restrict the on player loans under the age of 22, which will enter into force as of 2022, is thought to pose a serious threat to the future of the loan army model.

Keywords: Transfer, Loan Army Model, Industrial Football.

Giriş

Profesyonel oyunculara ödenen transfer ücretleri açısından futbol, giderek büyüyen milyarlarca dolarlık bir pazardır (Ante, 2019). Transfer pazarının gidişatı 1995 yılı Aralık ayında büyük bir değişime uğramıştır. Avrupa Adalet Divanı (the European Court of Justice) tarafından verilen Bosman kararları futbolculara hareket ve sözleşme özgürlüğü sağlamıştır (Antonioni ve Cubbin, 2000). Kulüpler artık sözleşmesi sona ermiş futbolcuları transfer ederken bonservis ücreti ödeme zorunluluğundan kurtulmuştur (Fees ve Mülheußer, 2002). Bu durum dünya futbolunda transfer olgusunun seyrini değiştirmiş ve transfer pazarını bir yetenek pazarı haline dönüştürmüştür.

Devrim niteliğindeki gelişmenin ardından futbol kulüpleri transfer yoluyla önemli gelirler elde etmeye başlamış ve çeşitli transfer modelleri geliştirilmiştir. Bu modellere; Hollanda menşeli AFC Ajax kulübünün altyapıdan yetiştirdiği futbolcularla oluşturduğu “yetiştir-geliştir-sat” olarak adlandırabileceğimiz modeli ve Portekiz kulübü FC Porto’nun başını çektiği, yüksek potansiyelli futbolcuları transfer edip, oynatarak geliştirmeyi hedefleyen “al-parlat-sat” şeklinde tanımlayabileceğimiz modeli örnek olarak verilebilir. Son yıllarda yaygınlaşan transfer modellerinden biri de sistematik futbolcu kiralaması üzerine kurulan ve futbolcuların gelişmelerinin çoğu zaman kiralandıkları takımlarda gerçekleştiği kiralık ordusu modelidir (Deniz, 2020).

Avrupa’nın önemli liglerinde yer alan 23 futbol kulübünün sportif başarı ve finansal performans etkinliklerini 6 nicel kriter ile analiz eden Çatı ve arkadaşlarının (2017: 199) elde ettikleri sonuçlar, yüksek transfer harcamalarının her zaman yüksek sportif başarıyı getirmediğini göstermektedir. Ribeiro ve Lima’ya (2019) göre futbolcular; kulüplerin harcamalarının büyük çoğunluğunu teşkil ettikleri için pahalı varlıklardır, ancak aynı zamanda yüksek bonservis getirileri göz önüne alındığında kazançlı yatırımları da temsil edebilirler. Transfer süreçlerinin sportif başarı ve mali başarı olmak üzere iki kritik yönü vardır ve ikisi de stratejik yönetim anlayışıyla yürütülmelidir. Bunu başarabilen kulüpler futbol dünyasında her geçen gün artan maddi zorlukların üstesinden gelmede, rakiplerine karşı önemli rekabet avantajları elde etmektedirler.

Yaşanan maddi zorlukların başında Avrupa futbolunun gelişimi için hayata geçirilen Finansal Fair Play (FFP) regülasyonları gelmektedir. Futbol kazanımlarının futbola harcanmasını temel alan FFP kulüplere yapısal açıdan "disiplin ve rasyonelite" getirmeyi amaçlar (Peeters ve Szymanski, 2014). Union of European Football Associations (UEFA), çeşitli yaptırımlar yoluyla kulüpleri başa baş bütçe kuralına uymaya zorlamaktadır. Kulüpler uyması gereken bütçe kısıtlamaları nedeniyle transfer harcamalarını ister istemez kısımaya çalışmak zorunda kalmıştır. Pandeminin ekonomik anlamdaki olumsuz etkilerinin de eklenmesiyle, futbol transfer piyasalarında gözle görülür bir daralma meydana gelmiştir. Fédération Internationale de Football Association (FIFA) verilerine göre dünyada 2020 yılında hem transfer sayıları hem de ödenen bonservis bedelleri düşüştür (FIFA, 2021). Birçok büyük ligde kulüplerin yayın hakları gelirlerinin düşmesi söz konusudur ve bu

durumun transfer piyasalarını nasıl etkileyeceği belirsizdir (Depken ve Globan, 2020). Perechuda (2020), özellikle Avrupa futbolunun içinde bulunduğu bu mali portreyi henüz derinliği ölçülemeyen bir kriz olarak tanımlamaktadır.

İçinde bulunulan mali zorluklar, kulüplerin transfer yapma şekillerini önemli ölçüde değiştirmekte ve birçok kulüp borçlanma yapmamak için düşük profilli futbolculara yönelmektedir (Özaydın, 2020). Tercih edilen bir başka ekonomik seçenek olarak ise sözleşmesi sona eren ve serbest transfer hakkını elinde bulunduran futbolcuların transferi karşımıza çıkmaktadır. Ancak, bu durumdaki futbolcular çoğu kez imza parası adı altında kısmen bonservis bedelinin yerini tutar nitelikte ek bir ücret talep etmektedirler. Ayrıca bu durumdaki futbolcuların kulüpler karşısında pazarlık gücü artmakta ve maaş, maç başı ücretleri, bonus vs. istekleri de buna bağlı olarak yükselmektedir.

Oyuncuların transferi, futbol alanında volkanik bir patlama haline gelmiş durumdadır, çünkü bir yandan, transfer piyasası artık mantıksız ve bazı takımlar için karşılanamaz fiyatlar ile uğraşmaktadır. Öte yandan, transferlerin her zaman oyuncuların yeni takımlarına iyi uyum sağlayabileceklerini garanti etmemesi profesyonel futbolcuları satın alma yerine kiralama alternatifini ortaya çıkarmaktadır (Ömer, 2020). Bonservis ödenerek alınan futbolculardan istenen sportif verimin alınamaması ve futbolcunun takıma uyum sağlayamaması halinde kulüpler çoğu kez maddi zararlarla karşılaşmaktadırlar. Kiralık transferlerde maddi zarar riski daha azdır. Kiralık futbolcular beğenilmediği durumda sözleşme bitiminde gönderilmekte, beklentileri karşılaması halinde sözleşmede satın alma opsiyonu varsa önceden anlaşılan tutar karşılığı futbolcunun kalıcı transferi mümkün olabilmektedir. Ya da kulüpler sporcuları tekrar kiralama yoluna gidebilmektedirler.

Yapılan literatür taramasında dünya futbolunda transfer başlığına yönelik yapılan çok sayıda bilimsel araştırmaya rastlanmıştır. Bu araştırmaların çoğunlukla satın alma yöntemi üzerine odaklandığı izlenmiştir. Dünya futbolunda gerçekleştirilen transferlerin %19,2'sinin kiralama yoluyla yapılmasına karşın, geçici transferleri konu alan çalışma sayısının sınırlı olduğu görülmektedir (FIFA, 2020a).

Bu çalışmayla futbol ekonomisinin çok önemli bir boyutunu oluşturan transfer başlığı üzerine dikkat çekilmesi arzulanmaktadır. Dünyada birçok kulübün kısmen de olsa uygulamaya çalıştığı sistematik futbolcu kiralama yöntemi olan kiralık ordusu modeli, farklı boyutlarıyla ele alınarak Chelsea FC özelinde tanımlanmaya çalışılacaktır. Ayrıca araştırmamızın temel problemi olan “kiralık ordusu modelinin ticari açıdan efektif bir model olup olmadığı” sorusunun cevabı aranacaktır. Bunların yanında, çalışma sonuçlarıyla ülkemiz futbol yöneticilerinin transfer yöntemlerini belirlerken kullanabileceği kılavuz bir kaynak oluşturulması hedeflenmektedir.

Yöntem

Araştırma tarama modelindedir. “*Tarama geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu, var olduğu şekilde tespit etmeyi amaçlayan araştırma modelidir*” (Karasar, 2020). Verilerin toplanması aşamasında ise belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın evrenini kiralık ordusu modelinin öncüsü olan İngiliz temsilcisi Chelsea FC’nin, Bosman kurallarının uygulanmaya başladığı 1 Ocak 1996 tarihinden, 31 Aralık 2020 tarihine kadar profesyonel sözleşme imzaladığı toplam 398 futbolcu oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem alınmamış ve evrenin tümü incelenmiştir. Başka takımlardan kiralanan 14 futbolcu kiralık ordusu modeli kapsamında değerlendirilebilme olasılığı bulunmadığı için çalışma dışı bırakılmıştır. 245’i A takımdan, 139’u U23 takımından olmak üzere toplam 384 futbolcu çalışmada yer almıştır.

Elektronik ortamdaki bilgi kaynakları; güncel olması, kolay erişilebilir olması, sayıca fazla ve çeşitli olması gibi nedenlerden dolayı bilim insanları tarafından sıklıkla tercih edilmektedir (Olşen, 1999). Spor bilimleri alanında yapılan çalışmalarda, internette yer alan büyük ölçekli veri tabanları yoğunlukla kullanılan bilgi kaynaklarından biri haline gelmiştir (Çetinkaya ve Yıldırım, 2021). Çalışmamızda, futbol branşı özelinde faaliyet gösteren veri tabanlarından biri olan Transfermarkt dataları kullanılmıştır (Transfermarkt, 2021a).

Bir futbolcuyla kiralık ordusu modeli çerçevesinde sözleşme imzalanıp imzalanmadığını kesin olarak bilmek mümkün değildir. Çalışmamızda en az bir kere başka kulübe kiralanan ve gelişimi devam ettiği kabul edilen, 23 yaş ve altı futbolcular model kapsamında değerlendirilmiştir. Bu iki kriterin dışında kalan futbolcular çalışmaya alınmakla birlikte model dışında tutulmuştur.

Elde edilen veriler analiz edilmek üzere IBM Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 24.0 istatistik programına aktarılmıştır. Tanımlayıcı istatistik yöntemleri kullanılarak tablolar oluşturulmuş ve bulgular yorumlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara ilişkin istatistiksel sonuçlar tablolar haline getirilerek verilmiştir.

Tablo 1

Kiralık Ordusu Modeli ile Takım Düzeyi Arasındaki İlişki

		Kiralık Ordusu Modeli		Toplam
		Evet	Hayır	
Takım Düzeyi	A	95	150	245
	U23	80	59	139

Toplam		175	209	384	
Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	12,608 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	11,862	1	,001		
Likelihood Ratio	12,623	1	,000		
Fisher's Exact Test				,000	,000
N of Valid Cases	384				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 63,35. b. Computed only for a 2x2 table

Tablo 1’de futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile takım düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Chelsea FC’nin kiralık ordusu modeli kapsamındaki futbolcularının %54,3’lük kısmı A takım seviyesindeki futbolculardır. U23 takımından modele dahil olan futbolcuların oranı %45,7 olarak bulunmuştur.

Takım düzeyi açısından tablo ele alındığında ise, U23 takımında modele uygunluğunun (%57,6), A takım seviyesine göre (%38,8) daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Ayrıca yapılan ki-kare analizinde, takım düzeyi ile kiralık ordusu modeline uygunluk değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 2

Kiralık Ordusu Modeli ile Transfer Yaşı Arasındaki İlişki

		Kiralık Ordusu Modeli		Toplam
		Evet	Hayır	
Bilinmiyor		0	1	1
≤18		129	61	190
19-23		46	42	88
24-29		0	74	74
30-35		0	28	28
≥36		0	3	3
Toplam		175	209	384

Tablo 2’de futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile transfer edildikleri yaş arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Chelsea FC’nin kiralık ordusu modeli kapsamında sözleşme imzaladığı futbolcuların %73,71’inin 18 yaş ve altı futbolculardan oluştuğu tespit edilmiştir. Modelin %26,29’luk kalan kısmını 19-23 yaş aralığında yer alan futbolcular teşkil etmektedir. Kiralık ordusu modeli dışında

kalan futbolcuların transfer yaşları incelendiğinde ise, %35,4'ünün olgunluk seviyesine ulaşmış 24-29 yaş futbolcular olduğu görülmektedir.

Tablo 3

Kiralık Ordusu Modeli ile Uyruk Arasındaki İlişki

	Kiralık Ordusu Modeli		Toplam	
	Evet	Hayır		
Uyruk	Avrupa (UEFA)	141	166	307
	Güney Amerika (CONMEBOL)	11	17	28
	Afrika (CAF)	14	20	34
	Asya (AFC)	2	3	5
	Kuzey Amerika (CONCACAF)	7	2	9
	Okyanusya (OFC)	0	1	1
Toplam	175	209	384	

Tablo 3'de futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile uyrukları arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Ülke federasyonlarının bağlı bulunduğu uluslararası federasyonlar dikkate alınarak hazırlanan tabloda, Chelsea FC'nin profesyonel sözleşme imzaladığı 5 futbolcudan 4'ünün Avrupa uyruklu futbolcular olduğu görülmektedir (%79,9). Avrupa'yı, Afrika kıtası (%8,9) ve Güney Amerika kıtası (%7,3) uyruklarına sahip futbolcular takip etmektedir. Diğer kıtaların uyruklarına sahip futbolcuların transfer sayısının sınırlı düzeyde kaldığı izlenmektedir.

Kiralık ordusu modeli kapsamında forma giyen futbolcuların uyruklarının dağılımının, model dışında değerlendirilen futbolcuların uyruklarının dağılımına benzer olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4

Kiralık Ordusu Modeli ile Oynadığı Mevki Arasındaki İlişki

	Kiralık Ordusu Modeli		Toplam	
	Evet	Hayır		
Oynadığı Mevki	Defans	51	70	121
	Forvet	41	52	93
	Kaleci	16	27	43
	Orta Saha	67	60	127
Toplam	175	209	384	

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
------------------	-------	----	-----------------------

Pearson Chi-Square	4,509 ^a	3	,211
Likelihood Ratio	4,517	3	,211
N of Valid Cases	384		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,60.

Tablo 4’de futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile oynadıkları mevki arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır. Ayrıca anlamlı bulunan ki-kare analizi verilmiştir.

Kiralık ordusu modeli kapsamında değerlendirilen futbolcuların yoğunlukla orta saha futbolcularından oluştuğu görülmektedir (%38,3). Defans mevkinde oynayan futbolcular modelin %29,1’lik kısmını oluşturmaktadır. %23,4’lük kısım ise forvet mevkinde oynayan futbolculardır. Kalecilerin oranı beklendiği gibi %10’luk dilimin altında kalmıştır (%9,1).

Mevki parametresine göre tablo incelendiğinde, orta saha oyuncularının %52,8’lik kısmının model kapsamındaki futbolculardan oluştuğu görülmektedir. Model kapsamı dahilinde sıklıkla tercih edilen bir diğer mevki ise forvet mevki olarak bulunmuştur (%44,1).

Tablo 5

Kiralık Ordusu Modeli ile Alındığı Ülke Arasındaki İlişki

	Kiralık Ordusu Modeli		Toplam
	Evet	Hayır	
Alındığı Ülke			
Altyapı	83	33	116
Almanya	4	11	15
Belçika	5	3	8
Brezilya	6	2	8
Fransa	8	17	25
Hollanda	6	10	16
İngiltere	25	49	74
İspanya	3	22	25
İtalya	2	21	23
Portekiz	3	10	13
Kariyer Sonu	0	1	1
Bilinmiyor	1	3	4
Kulüpsüz	0	4	4
Diğer Ülkeler (23)	29	23	52
Toplam	175	209	384

Tablo 5’de futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile satın alındıkları ülke arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Chelsea FC’nin bahse konu dönemde 31 farklı ülkeden sporcu transfer ettiği bulgulanmıştır. Altyapısından modern ifade ile akademisinden, 116 futbolcuyla profesyonel sözleşme imzalanmıştır.

Bunlardan %71,6'sı kiralık ordusu modeli kapsamındadır. Aynı zamanda altyapıdan çıkan futbolcular kiralık ordusu modelinin neredeyse yarısını oluşturmaktadır (%47,4).

Altyapının ardından en çok futbolcu transferinin iç pazardan yani İngiltere'den gerçekleştirilmiştir ve bu transferler kiralık ordusu modelinin %14,3'lük bölümünü oluşturmaktadır. Birleşik Krallık ülkeleri de eklendiğinde iç pazardan futbolcu alış oranının %15,4'e yükseldiği izlenmektedir. Dış pazardan satın alınan futbolcuların %4,6'lık bir oranla en fazla Fransa'dan transfer edildiği görülmektedir.

Tablo 6

Kiralık Ordusu Modeli ile Satıldığı Ülke Arasındaki İlişki

	Kiralık Ordusu Modeli		Toplam
	Evet	Hayır	
Henüz Satılmayan	43	35	78
Almanya	6	9	15
Belçika	1	4	5
Çin Halk Cumhuriyeti	0	5	5
Fransa	3	8	11
Hollanda	5	1	6
İngiltere	66	63	129
İskoçya	2	4	6
İspanya	7	14	21
İtalya	8	12	20
Portekiz	3	3	6
Bilinmiyor	1	2	3
Kulüpsüz	17	12	29
Kariyer Sonu	0	13	13
Diğer Ülkeler (19)	13	24	37
Toplam	175	209	384

Tablo 6'da futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile satıldıkları ülke arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Model kapsamında en çok futbolcu satışı iç pazara yani İngiltere'ye yapılmıştır (%37,7). Birleşik Krallık ülkeleri de eklendiğinde modelin iç pazara futbolcu satış oranı %38,8'e yükselmektedir. Tablodaki en dikkat çekici bulgu ise model kapsamındaki futbolcuların %9,7'lik kısmının sözleşme sürelerinin bitiminde kulüpsüz kalması yani herhangi bir takıma transfer edilememiş olmasıdır.

Tablo 7

Kiralık Ordusu Modeli ile A Takımda Oynadığı Maç Sayısı Arasındaki İlişki

		Kiralık Ordusu Modeli		Toplam
		Evet	Hayır	
A Takımda Oynadığı Maç Sayısı	0	115	70	185
	1-50	43	59	102
	51-100	9	21	30
	101-250	6	41	47
	251-500	1	14	15
	500'den fazla	1	1	2
	Bilinmiyor	0	3	3
Toplam		175	209	384
Chi-Square Tests		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square		56,015 ^a	6	,000
Likelihood Ratio		62,361	6	,000
Linear-by-Linear Association		50,721	1	,000
N of Valid Cases		384		

a. 4 cells (28,6%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,91.

Tablo 7’de futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile A takımında oynadıkları maç sayısı arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Model kapsamındaki futbolcuların %65,7’sinin A takımında hiçbir müsabakaya çıkmadığı tespit edilmiştir. %24,6’sının A takımında oynadığı maç sayısı ise 50’nin altında bulunmuştur. 50 maçıdan fazla oynayan futbolcuların oranı ise sadece %9,7’dir. Yapılan ki-kare analizinde kiralık ordusu modeline uygunluk ile A takımında oynanan maç sayısı arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 8

Kiralık Ordusu Modeli ile A Milli Takımda Oynama Sayısı Arasındaki İlişki

		Kiralık Ordusu Modeli		Toplam
		Evet	Hayır	
A Milli Takımda Oynama Sayısı	0	156	96	252
	1-20	14	53	67
	21-40	2	29	31
	41-60	0	18	18
	61-80	0	5	5
	81-100	0	6	6
	100'den fazla	0	1	1

	Bilinmiyor	3	1	4
Toplam		175	209	384

Tablo 8’de futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile A takımında oynadıkları maç sayısı arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Kiralık ordusu modeli kapsamında değerlendirilen 175 futbolcudan 156’sının, Chelsea FC ile profesyonel sözleşme imzaladığı sırada hiç A milli takım müsabakasında oynamadıkları tespit edilmiştir (%89,1). Chelsea FC’nin kiralık ordusu modeli dahilinde sözleşme imzaladığı futbolcuların yaş ortalamasınının 17,4 olduğu göz önüne alındığında, elde edilen sonuç normal olarak değerlendirilebilir.

Tablo 9

Kiralık Ordusu Modeli ile Kiralama Sayıları Arasındaki İlişki

	Kiralık Ordusu Modeli	Kiralık Ordusu Modeli		Toplam
		Evet	Hayır	
	0	0	189	189
	1	61	13	74
	2	30	7	37
	3	33	0	33
	4	17	0	17
Kiralama Sayısı	5	15	0	15
	6	7	0	7
	7	7	0	7
	8	3	0	3
	9	1	0	1
	10	1	0	1
Toplam		175	209	384

Tablo 9’da futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile transfer oldukları ülke arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Kiralık ordusu modeli kapsamında değerlendirilen futbolcular en az 1 en fazla 10 kez farklı kulüplere kiralandığı görülmektedir. Ortalamalara bakıldığında model dahilinde yer alan futbolcuların ortalama 3 kez başka takımlara kiralandığı saptanmıştır.

Kiralık ordusu modeli dışında transfer edilen 209’undan 189’u herhangi bir takıma kiralanmamıştır. Başka takıma kiralanın 20 futbolcunun ise en fazla 2 kez kiralandığı görülmektedir.

Tablo 10

Kiralık Ordusu Modeli ile Kiralama Gelirleri Arasındaki İlişki

	Kiralık Ordusu Modeli	Kiralık Ordusu Modeli		Toplam
		Evet	Hayır	
Kiralama Gelirleri	0	147	204	351
	1M €’dan az	12	1	13

1M-3M €	10	2	12
3M-5M €	2	0	2
5M-10M €	2	1	3
10M €'dan fazla	2	1	3
Toplam	175	209	384

Tablo 10'da futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile kiralama gelirleri arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Chelsea FC kiralık ordusu modeli kapsamında başka takımlara kiraladığı futbolcuların sadece %16'sından kiralama geliri elde etmiştir. Bu gelirlerin toplamı 65,62M €'dur. Model kapsamındaki kiralama gelirleri en düşük 200B € ile en yüksek 15,70M € arasında bulunmuştur. Model dışındaki sadece 5 futbolcudan kiralama kazancı söz konusudur.

Tablo 11

Kiralık Ordusu Modeli ile Alış Fiyatı Arasındaki İlişki

	Kiralık Ordusu Modeli		Toplam	
	Evet	Hayır		
0	95	71	166	
5M €'dan az	29	26	55	
5M-10M €	12	18	30	
Alış Fiyatı	10M-20M €	6	39	45
	25M-50M €	4	19	23
	50M €'dan fazla	1	7	8
	Bilinmiyor	28	29	57
Toplam	175	209	384	

Tablo 11'de futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile kiralama gelirleri arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Kiralık ordusu modeli kapsamındaki futbolcuların %54,3ü için herhangi bir bonservis bedeli ödenmemiştir. Model kapsamında bonservis ile satın alınan 80 futbolcu için ise toplam 421,6M € bonservis bedeli ödenmiştir. Ödenen bonservis bedelleri ağırlıklı olarak 5M €'nun altındadır. Model dahilindeki 5 futbolcu için ise 25M €'nun üzerinde yani yüksek sayılabilecek bonservis harcaması yapılmıştır.

Model dışındaki futbolcuların %34'ü bonservis bedeli ödenmeksizin transfer edilmiştir. Model kapsamı dışında yer alan bonservis ile satın alınan 138 futbolcu için ise toplam 1970,9M € bonservis bedeli ödenmiştir. Model dışında kalan transferlere kiralık ordusu modelindeki futbolculara oranla daha yüksek bonservis bedelleri ödendiği tablodan anlaşılmaktadır.

Tablo 12

Kiralık Ordusu Modeli ile Satış Fiyatı Arasındaki İlişki

	Kiralık Ordusu Modeli		Toplam
	Evet	Hayır	
0	71	96	167
5M €'dan az	30	27	57
5M-10M €	13	15	28
10M-25M €	7	10	17
25M-50M €	2	7	9
50M €'dan fazla	0	3	3
Bilinmiyor	12	16	28
Henüz Satılmadı	40	35	75
Toplam	175	209	384

Tablo 12’de futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile satış fiyatları arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Kiralık ordusu modelinde yer alan ve satışı gerçekleşen futbolcular Chelsea FC’ye 341,9M € bonservis girdisi sağlamıştır. Henüz satışı yapılmamış 40 futbolcunun muhtemel bonservis getirileri de düşünüldüğünde bu rakamın 400M € seviyesini aşması olasıdır. Satışı tamamlanan 52 futbolcudan 30’u 5M €’nun altında fiyatlarla satılırken, 22’si ise 5M € ve üstü rakamlara alıcı bulmuştur.

Tablo 13

Kiralık Ordusu Modeli ile Kâr-Zarar Durumu Arasındaki İlişki

	Kiralık Ordusu Modeli		Toplam
	Evet	Hayır	
Nötr	49	43	92
Kâr	39	33	72
Zarar	15	65	80
Bilinmiyor	32	33	65
Henüz Satılmadı	40	35	75
Toplam	175	209	384

Chi-Square Tests	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	29,713 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	31,918	4	,000
Linear-by-Linear Association	,200	1	,654
N of Valid Cases	384		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 29,62.

Tablo 13’de futbolcuların kiralık ordusu modeline uygunlukları ile futbolcuların transferlerinden doğan kâr-zarar durumu arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır. Ek olarak anlamlı bulunan ki-kare analizi verilmiştir.

Kiralık ordusu modeli kapsamında sözleşme imzalanan futbolculardan 39’undan kâr elde edilmiştir. Zarar edilen futbolcu sayısı 15’dir. 49 futbolcunun kâr-zarar durumu ise nötr olarak bulunmuştur. Model kapsamı dışında sözleşme imzalanan futbolculardan 33’ünden kâr elde edilirken, tam 65 futbolcudan ise zarar edilmiştir. 43 futbolcunun alış-satış sürecinde kâr veya zarar mevzubahis değildir.

Model dahilindeki futbolculardan 149M €’luk kâr gözlenirken model dışındaki futbolculardan 458,9M € zarar edilmiştir. Bu veriler kiralık ordusu modelinin ticari verimliliği açısından müspet bir bulgudur.

Tartışma ve Sonuç

Futbolcuların ülkeden ülkeye ve kıtadan kıtaya hareketi, dünya futbolunun mevcut ekonomik ve güç ilişkilerinin bir ürünüden çok daha fazlasıdır (Taylor, 2006). Her yıl pek çok futbolcunun bir ülkeden diğerine transferi futbolun profesyonelleşmesinin bir sonucudur. Bunun yanında her transfer sezonunda ilginin farklı ülkelere yoğunlaşması, futbolun ülkenin kendi içinde oynadığı bir millete aitlik özelliğinden çıkıp uluslararası bir ticaret ağı özelliğine kavuştuğunun göstergesidir (Sevilmiş ve Devecioğlu, 2020).

Bu büyük ticaret ağının içinde yer alan profesyonel kulüpler, varlıklarını sürdürmek, hem sportif hem de mali başarıya ulaşabilmek için futbolcu transferini etkili bir araç olarak kullanmaya çalışmaktadırlar. Bu araştırmada modern futbolun beşiği İngiltere’nin önde gelen futbol kulüplerinden Chelsea FC tarafından futbol dünyasına kazandırılan bir transfer aracı olarak, kiralık ordusu modeli incelenmeye çalışılmıştır.

Chelsea FC, 2019 yılında 43 futbolcusunu başka takımlara kiralık göndererek bu alanda bir rekora imza atmıştır (Talksport, 2021). Kulübün hali hazırda başka takımlarda kiralık olarak forma giyen 14’ü U23 takımından olmak üzere toplamda 32 kiralık futbolcusu bulunmaktadır. Bu futbolculardan 16’sı İngiltere dışındaki ülkelere kiralanmıştır. 1 Ocak 2021 tarihi itibarıyla kirada bulunan futbolcuların toplam piyasa değeri 175,30M €’dur (Transfermarkt, 2021b). Kiralık ordusu modelinin temelini adından da anlaşılacağı gibi çok sayıda futbolcunun başka takımlara kiralık olarak verilmesi oluşturmaktadır.

Chelsea FC A takımı, 25 yılda altyapısından çıkan 60 futbolcu ile sözleşme imzalamıştır. Bu veri her yıl ortalama 2-3 futbolcunun profesyonel takım seviyesine yükseldiğini göstermektedir. Kendi yetiştirdiği futbolcuların yanı sıra başka kulüplerden izlenen ve potansiyel görülen 125 futbolcu altyapıya, 159 futbolcu ise U23 takımına kazandırılmış ve gelişimleri yakından izlenmiştir.

Bu 284 futbolcu için kulüp kasasından çıkan toplam bonservis ücreti 14,84M €'dur (Transfermarkt, 2021c). Bu verilere ek olarak, altyapının modele uygunluğunun yüksek bulunmuş olmasından (Tablo 1), kiralık ordusu modeli için güçlü bir altyapının önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Kiralık ordusu modelinin öncüsü olmasına karşın, incelenen çeyrek asırlık dönemde sadece 14 futbolcunun başka takımlardan kiralandığı, mevcut kadrosunda ise herhangi bir kiralık futbolcu bulunmadığı tespit edilmiştir (Chelsea Football Club, 2021). Bu tespitin önemli olduğu ve üzerinde farklı açılardan tartışılması gerektiği düşünülmektedir.

Model kapsamındaki futbolcuların %65,7'sinin A takımında hiçbir müsabakaya çıkmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7). Hırvat uyruklu kaleci Matej Delac, 1 Temmuz 2010 tarihinde henüz 17 yaşındayken Chelsea FC'ye transfer olmuştur ve 1 Temmuz 2018 tarihinde satılmıştır (Wright, 2021). 8 yıl boyunca bonservisi Chelsea FC'de bulunan futbolcu, tam 10 kez başka takımlara kiralanmış ve Chelsea FC forması giyme şansını yakalayamamıştır. Büyük hayaller ile önemli bir kulübe transfer olan genç futbolcuların yaşadığı bu çeşit hayal kırıklıkları, değersizlik hislerini de beraberinde getirmektedir. Özellikle hassas kişilik yapısına sahip futbolcular bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedirler.

Chelsea FC, kiralık ordusu modeli kapsamında yer alan 175 futbolcusunun sadece 28'i üzerinden kiralama geliri elde etmiştir ve toplamda 65,62M € kulüp kasasına girdi sağlamıştır (Tablo 10). Bu veriler modelin, kiralanen futbolcuların süre alabilecekleri ve gelişimlerini sürdürebilecekleri kulüplere kiralanmasını odak nokta olarak aldığı ve kiralama gelirlerini ikinci planda tuttuğu şeklinde yorumlanabilir.

Bir futbol kulübünün maliyetlerinin ana bileşeni transfer harcamaları olmasına karşın transferlerle ilgili kararlar daha çok miyopik hedeflere ve dürtüsel tepkilere dayanmaktadır (Pantuso ve Hvattum, 2019). Hâlbuki istikrarlı mali ve sportif başarı sadece sistemsel yaklaşımlarla mümkündür. Chelsea FC'nin bir sistemsel yaklaşım olarak ortaya koyduğu kiralık ordusu modeli ile 149M € kâr elde ettiği görülmektedir. Başka takımlarda hali hazırda kiralık bulunan ve henüz satışı gerçekleşmemiş futbolcuların piyasa değerleri de hesap edildiğinde modelin sağladığı maddi faydanın 300M € seviyelerine ulaşması olasıdır.

Yarışmacı futbol ortamında yüksek potansiyelli genç futbolculara çoğu kez yeterli sabır gösterilememekte ve futbolcuların üst seviyelere çıkması zaman alabilmektedir. Kiralık ordusu modelinde genç futbolcuların gelişimi, oynama fırsatı bulabilecekleri farklı kulüplerde sağlanmaktadır. Profesyonel bir ekip tarafından yürütülen modelde kiralanen futbolcuların gelişimi an be an gözlemlenmektedir. Seviye atlayan sporcular A takıma kazandırılabilceği gibi, kiralama veya satış yoluyla kulüp kasasına yüklü miktarlarda gelir konması da söz konusu olabilmektedir.

Chelsea FC'nin kiralık ordusu modeli ile dünya futboluna pek çok önemli futbolcu kazandırdığı görülmektedir. KRC Genk kulübünden 8M € bedelle alınan Kevin De Bruyne, 2 farklı

takıma kiralandıktan sonra Bundesliga'dan Wolfsburg kulübüne 22M € bedelle satılmıştır. Sadece 9 kez Chelsea FC forması giyen yıldız isim, bugün Manchester City FC takımında top koşturmaktadır ve piyasa değeri 120M €'dur (Transfermarkt, 2021d). Mohamed Salah, Thibaut Courtois ve Romelu Lukaku modelin yıldızlaştırdığı diğer çarpıcı örneklerdir. Barnwell (2021), benzer örnekleri ortaya koyarak Chelsea FC'nin kiralık ordusu stratejisi ile yıldız oyuncularını A takıma yükseltme düzeyi arasında kopukluk var olduğu eleştirisini dile getirmektedir.

Yaptığımız çalışmada bir iş modeli olarak ortaya konulan kiralık ordusu modelinin kulüplere hem yüksek potansiyelli futbolcu kaynağı sağladığı hem de mali yönden önemli gelirler kazandırdığı bulunmuştur. Ancak, Chelsea FC'nin 2005 yılında aktif olarak uygulamaya başladığı ve futbol piyasasına kazandırdığı oyuncu stoklama ve kiralama modeli spor çevreleri tarafından tartışmalı bir iş modeli olarak değerlendirilmektedir (Crafton, 2021). 18 yaşından küçük futbolcuların ülke dışına gönderilmesi ve buna bağlı ortaya çıkan hukuki problemler, imza attıkları kulüpte hiçbir müsabaka oynamaksızın ivedi şekilde başka kulüplere kiralanmış futbolcuların yaşadığı aidiyet sorunları ile psikolojik olumsuzluklar ve maddi gücün haksız kullanımı sebebiyle transfer pazarında oluşan negatif etkiler modele yönelik başlıca eleştirilerdir. Bu olumsuz eleştirilere karşın sistematik oyuncu kiralamasını “geleceğin modeli” veya “parlak iş modeli” olarak değerlendiren çok sayıda olumlu eleştiriler de izlenmektedir (Kolev, 2021; Daniel, 2021).

Hoey ve arkadaşları (2021), Avrupa futbolundaki mevcut transfer sisteminin, profesyonel futbolcuların hareketliliğine son derece sert bir kısıtlama getirdiğini söylemektedirler. Mevcut transfer uygulamalarının yeterince rekabetçi olmadığı ve dominant kulüplerin piyasadaki gücünü koruduğu sonucuna ulaşılan bu ve benzer çalışmalar bir takım uygulama değişikliklerinin gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar.

FIFA'da aynı düşünceden hareketle 22 yaş altı futbolcuların kiralanmasına ilişkin kademeli şekilde uygulanacak bir kısıtlama kararı almıştır (FIFA, 2020b). Kiralık ordusu modelinin geleceği için ciddi bir tehdit oluşturacağı düşünülen bu kararların kalıcı olup olmayacağı ve transfer piyasasına ne yönde etki yapacağı henüz tam olarak öngörülememektedir. 2022 yılından itibaren uygulanmaya başlayacak kısıtlamaların kalıcı olması halinde, farklı yönlerden eleştirilere maruz kalmasına karşın kulüpler için efektif bir transfer modeli olduğu ortaya konulan kiralık ordusu modelinin köklü bir değişime uğrayacağı veya futbol dünyasından büyük ölçüde silineceği tahmin edilmektedir.

Bu çalışmanın Atalanta BC, Manchester City FC ve Juventus FC başta olmak üzere kiralık ordusu modeline benzer transfer stratejilerini benimseyen diğer kulüpler için de yapılmasının, modelin uygulanması noktasında kulüplere göre farklılık oluşup oluşmadığının tespitine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Ante, L. (2019). Determinants of transfer fees: Evidence from the five major european football leagues. doi: 10.13140/RG.2.2.18356.91526/1
- Antonioni, P. ve Cubbin, J. (2000). The Bosman ruling and the emergence of a single market in soccer talent. *European journal of law and economics*, 9(2), 157-173.
- Barnwell, B. (2021, 8 Mart). Chelsea face a tough transfer ban: Can their Loan Army come to their rescue?. Erişim adresi: <https://www.espn.com/soccer/english-premier-league/23/blog/post/3885056/chelsea-face-a-tough-transfer-ban-can-their-loan-army-come-to-their-rescue>
- Chelsea Football Club. (2021, 3 Ocak). On loan players. Erişim adresi: <https://www.chelseafc.com/en/teams/first-team?pageTab=players>
- Crafton, A. (2021, 20 Şubat). FIFA's new loan rules could be disastrous for Chelsea with plans to stop clubs sending out more than eight players. Erişim adresi: <https://www.dailymail.co.uk/sport/football/article-6164017/FIFAs-new-loan-rules-disastrous-Chelsea.html>
- Çatı, K., Eş, A. ve Özevin, O. (2017) Futbol takımlarının finansal ve sportif etkinliklerinin entropi ve topsis yöntemiyle analiz edilmesi: Avrupa'nın 5 büyük ligi ve süper lig üzerine bir uygulama. *Uluslararası yönetim iktisat ve işletme dergisi*, 13(1), 199-222.
- Çetinkaya, G. ve Yıldırım, Ü. (2021). Türk futbolundaki yabancı futbolcu transferlerinin kâr-zarar analizi. *The journal of social science*, 5(9), 176-188. doi: 10.30520/tjsosci.846934
- Daniel, M. (2021, 9 Mart). Chelsea's transfer strategy the model for long-term success. Erişim adresi: <https://theprideoflondon.com/2017/01/06/chelseas-transfer-strategy/>
- Deniz, L. (2020, 28 Aralık). Satın alma, kiralama ve satma. Erişim adresi: <https://www.transfermarkt.com.tr/mancity-ve-baska-takimlarda-yer-almayan-oyuncularla-olusturulan-ticaret-modeli/view/news/352204>
- Depken, C. A. ve Globan, T. (2020). Football transfer fee premiums and Europe's big five. *Southern economic journal*, 1-20. doi: 10.1002/soej.12471
- Feess, E. ve Mülheußer, G. (2002). Economic consequences of transfer fee regulations in European football. *European journal of law and economics*, 13(3), 221-237.
- FIFA (2020a, 28 Aralık). International transfer market snapshot june-october 2020. Erişim adresi: <https://img.fifa.com/image/upload/pubedm6pulq6eodl7kpg.pdf>
- FIFA (2020b, 30 Aralık). Football stakeholders agree further steps in the reform of the transfer system Erişim adresi: <https://www.fifa.com/who-we-are/news/football-stakeholders-agree-further-steps-in-the-reform-of-the-transfer-system>
- FIFA (2021, 5 Mart). Global transfer market report 2020 a review of international football transfers worldwide. Erişim adresi: <https://img.fifa.com/image/upload/ijiz9rtpkfnbhxwbqr70.pdf>
- Hoey, S., Peeters, T. ve Principe, F. (2021). The transfer system in European football: A pro-competitive no-poaching agreement?. *International journal of industrial organization*, 75, 1-18.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kolev, D. (2021, 11 Mart). "The rules of the game" : Chelsea's brilliant business model is an example to follow. Erişim adresi: <https://www.euruni.edu/blog/the-rules-of-the-game-chelseas-brilliant-business-model-is-an-example-to-follow/>
- Olşen, Ş. (1999). İnternet üzerindeki bilgi kaynaklarının seçimi ve değerlendirilmesi. *Türk kütüphaneciliği*, 13(3), 197-206.
- Ömer, İ. (2020). Condition of preference for the transfer of the loaned player (analysis comparative study). *Tikrit university journal for rights*, 4(4), 235-258. doi: 10.25130/rights.v4i3.492
- Özaydın, S. (2020). An empirical analysis of financial fair-play: The case of russian premier league. *Russian journal of economics*, 6, 196-212. doi: 10.32609/j.ruje.6.49642
- Pantuso, G. ve Hvattum, L. M. (2019). Maximizing performance with an eye on the finances: a chance-constrained model for football transfer market decisions. doi: 10.1007/s11750-020-00584-9

- Peeters, T. ve Szymanski, S. (2014). Financial fair play in European football, *Economic policy*, 29(78), 343-390. doi: 10.1111/1468-0327.12031
- Perechuda, I. (2020). Football clubs drowned by players. *Polish journal of sport and tourism*, 27(1), 28-32. doi: 10.2478/pjst-2020-0005
- Ribeiro, S. A. ve Lima, F. (2019). Football players' career and wage profiles, *Applied economics*, 51(1), 76-87. doi: 10.1080/00036846.2018.1494375
- Sevilmiş, A. ve Devocioğlu, S. (2020). Türkiye'de profesyonel futbolda transferlerin görünümü. *Turkish studies-social sciences*, 15(5), 2723-2738. doi: 10.47356/TurkishStudies.44895
- Talksport. (2021, 27 Şubat). Chelsea: All 43 players blues have out on loan. Erişim adresi: <https://talksport.com/football/518317/chelsea-43-loan-players-christian-pulisic-alvaro-morata/>
- Taylor, M. (2006). Global players? Football, migration and globalization c. 1930-2000. *Historical social research*, 31(1), 7-30.
- Transfermarkt. (2021a, 2 Ocak). Alletransfers. Erişim adresi: <https://www.transfermarkt.com/tr/fc-chelsea/alletransfers/verein/631>
- Transfermarkt. (2021b, 25 Ocak). Leihspieler Historie. Erişim adresi: https://www.transfermarkt.com/tr/chelsea/leihspielerhistorie/verein/631/plus/0?saison_id=2020&leihe=ist
- Transfermarkt. (2021c, 1 Şubat). Chelsea FC. Erişim adresi: <https://www.transfermarkt.com/tr/fc-chelsea/transferstroeme/verein/631>
- Transfermarkt. (2021d, 4 Şubat). Kevin De Bruyne. Erişim adresi: <https://www.transfermarkt.com/tr/kevin-de-bruyne/profil/spieler/88755>
- Wright, C. (2021, 28 Şubat). Farewell, Lucas Piazon: Chelsea's 'longest-serving' player leaves after 3 games in 10 years. Erişim adresi: <https://www.espn.com/soccer/blog-the-toe-poke/story/4288597/farewelllucas-piazon-chelseas-longest-serving-player-leaves-after-3-games-in-10-years>